

Justitiedepartementet
103 33 Stockholm

Ju2017/06954/L5

Remissyttrande avseende promemorian *Livstidsstraff för mord (Ds 2017:38)*

Malmö tingsrätt har anmodats att yttra sig över rubricerad promemoria och får med anledning av detta anföra följande.

Svårigheterna med att skriva en regel utifrån 2014 års riksdagsbeslut

En särskild lagteknisk svårighet, som tydligt framgår vid en jämförelse mellan uttalandet i 2014 års lagstiftningsärende (s. 45) och illustrationen av uppdragets innebörd (s. 46), är att utgångspunkten vid straffvärdet 14 år inte ska omfattas av livstidsstraffet som normalpåföljd utan endast de straffvärden som finns över denna utgångspunkt. Det innebär att inte bara fall med förmildrande omständigheter utan även fall där omständigheterna i någon mån talar för ett lägre straff och fall där omständigheterna inte talar i någon riktning ska undantas från livstidsstraff som normalstraff.

Fall där omständigheterna inte talar i någon riktning är den typ av fall som Högsta domstolen i NJA 2013 s. 376 utpekade som utgångspunkten för straffvärdebedömningen med ett straffvärde av fängelse 14 år. Dessa fall ska enligt riksdagens ställningstagande inte omfattas av livstidsstraffet som normalstraff, samtidigt som det uttalas att de fall som är allvarligare än utgångspunkten är så många att de statistiskt sett motsvarar en knapp majoritet av mordfallen. I den bemärkelsen ska livstidsstraffet utgöra ett normalstraff (se s.

45). Denna uppfattning återspeglas också i t.ex. rubriken till pressmeddelandet om nu aktuell promemoria: "Livstids fängelse ska vara normalstraff för mord". Det förtjänar därför påpekas att det här finns en motsättning mellan vad som ska utgöra "normalstraff" i den lagtekniska regleringen om hur påföljdsbestämningen ska gå till och vad som utgör "normalstraff" i den bemärkelsen att det är den påföljd som oftast blir resultatet.

Inom lagstiftningstekniken arbetas det ofta med presumtioner. I straffrätten gäller generellt en presumtion för att den lindrigare graden av ett brott eller ett lindrigare straffvärde är för handen. Det krävs därmed att skäl föreligger för att tillämpa en svårare grad av brottet eller att anse straffvärdet vara högre. Något liknande kan sägas om förhållandet mellan huvudregel och undantag. Om t.ex. livstidsstraff ska vara normalstraff för mord redan vid påföljdsbestämningen och inte bara i fråga om det generella statistiska resultatet kan lagregleringen utformas som presumtion för, eller huvudregel om, livstidsstraff. Att formulera en presumtion som, på det sätt som lagstiftaren önskar, kan brytas igenom redan för de fall som omfattas av utgångspunkten för straffvärdebedömningen med ett straffvärde av för närvarande fängelse 14 år, är dock ytterligt svårt.

Den föreslagna lydelsen och andra tänkbara lydelser

Den föreslagna lydelsen "Om omständigheterna inte påkallar ett livstidsstraff..." har den egenheten att den relaterar till slutsatsen ("inte påkallar ett livstidsstraff") och inte till de skäl som talar för att detta straff inte är påkallat. Lydelsen är dessutom tvetydig. Den kan mycket väl uppfattas som att det ska föreligga skäl av viss dignitet som påkallar livstidsstraff, och att det är i avsaknad av sådana skäl som tidsbestämt straff ska väljas. Den riskerar därmed att tolkas på ett sätt som fångar in endast de allra allvarligaste morden och inte samtliga de mord som lagstiftaren har önskat ska omfattas.

En något tydligare lydelse, som skulle klargöra att livstidsstraff är någon form av huvudregel, är: "Den som berövar annan livet, döms för mord till fängelse på livstid. **Endast om** omständigheterna inte påkallar ett livstidsstraff får rät-

ten i stället döma till fängelse på viss tid, lägst tio och högst arton år.” Tillägget av ordet ”endast” skulle kunna vara det förtydligande som krävs för att bestämmelsen ska tillämpas på avsett sätt.

En lydelse som skulle ligga nära uttalandena i 2014 års lagstiftningsärende är: ”Den som berövar annan livet, döms för mord till fängelse på livstid. **Om omständigheterna inte är försvårande** får rätten i stället döma till fängelse på viss tid, lägst tio och högst arton år.” En risk med den formuleringen är att den kan anses inte utgöra någon förändring i förhållande till den nu gällande (jfr s. 65-66).

I en formulering som ”Den som berövar annan livet, döms för mord till fängelse på livstid, eller om förmildrande omständigheter föreligger, fängelse lägst tio och högst 18 år” skulle syftet att låta livstidsstraffet vara normalstraff återges i lagtexten, men det är då, som mycket riktigt påpekas i promemorian (s. 63-65) fråga om normalstraffet som resultat och inte som utgångspunkt för bedömningen. Även de fall som utgör utgångspunkten för straffvärdebedömningen skulle, i strid med uppdragets utformning, kunna anses omfattade. Möjligen kan det dock övervägas om det – med tanke på den generella presumptionen för den lindrigare graden av ett brott eller ett lindrigare straffvärde – är lättare för domstolarna att få en sådan lydelse att stämma med lagstiftarens intentioner än den nu gällande lydelsen.

Det finns andra lydelser som kan övervägas. Gemensamt för dessa är att de pekar ut att det krävs omständigheter eller skäl för att inte döma till livstidsstraff.

”Den som berövar annan livet, döms för mord till fängelse på livstid, **eller om det finns skäl för det**, fängelse på viss tid, lägst tio och högst arton år.”

”Den som berövar annan livet, döms för mord till fängelse på livstid, **eller om det finns skäl för en lindrigare påföljd**, fängelse på viss tid, lägst tio och högst arton år.”

”Den som berövar annan livet, döms för mord till fängelse på livstid, **eller om omständigheterna är förmildrande eller av annan anledning talar för en lindrigare påföljd**, fängelse på viss tid, lägst tio och högst arton år.”

Det kan ifrågasättas om dessa lydelse fångar in för stor del av mordbrotten, trots att detta inte är lagstiftarens avsikt. Lydelseerna har emellertid det gemensamt att de anger att det måste finnas skäl eller omständigheter som talar för en lindrigare påföljd än livstidsstraff. Vad dessa skäl eller omständigheter är – som t.ex. att de omfattar de fall som utgör utgångspunkten för straffvärdebedömningen – kan klargöras i förarbetena. Det ska i sammanhanget noteras att legalitetsprincipen motiverar en försiktig hållning och en klar restriktivitet med extensiva tolkningar av olika lagregler (se NJA 2016 s. 3 p. 20-21). Detta gör att lagförarbeten som antyder strängare ingrepp gentemot den enskilde än lagtexten ger stöd för inte kan få genomslag. Förarbetsuttalanden som ger stöd för att lagtexten ska tillämpas på ett mindre ingripande sätt än lagtexten kan ge intryck av är inte på samma sätt problematiska i förhållande till legalitetsprincipen.

För tingsrätten framstår det som tveksamt om det lagtextförslag som presenteras i promemorian har den tydlighet som krävs för att lösa uppdraget. Sammanfattningsvis anser tingsrätten att förslaget inte bör läggas till grund för lagstiftning utan ytterligare ingående överväganden.

I handläggningen av detta ärende har deltagit chefsrådmannen Dag Cohen, rådmannen Martin Sunnqvist, tingsfiskalen Christina Söderbäck Hedén samt tingsnotarierna Karolina Kotte och Sanna Nilsson, de två sistnämnda referenter.

Som ovan

Dag Cohen

Karolina Kotte

Sanna Nilsson